

Elżbieta Wcisło-Luraniec

## **PALAEOHEPATICA ROEMERI RACIBORSKI, MAŁO ZNANY WĄTROBOWIEC KOPALNY**

**PALAEOHEPATICA ROEMERI RACIBORSKI A LITTLE KNOWN FOSSIL LIVERWORT.**

W drugim wydaniu podręcznika Lilpopa, uzupełnionym przez prof. Kostyniuka [2], wymieniony jest kopalny przedstawiciel wątrobowców *Palaeohepatica roemeri* oraz podana pozycja literatury, w której nazwa ta została wymieniona. Jest to sprawozdanie z posiedzeń Sekcji Przyrodniczej Śląskiego Towarzystwa Kultury Ojczystej (Schlesische Gesellschaft für vaterländische Kultur, Naturwissenschaftliche Section) [4].

W sprawozdaniu tym, opublikowanym w języku niemieckim, znajduje się informacja, że na posiedzeniu w dniu 23 listopada 1892 roku pan Raciborski mówił o zidentyfikowanym przez siebie w Muzeum Wrocławskim kopalnym wątrobowcu. Okaz pochodził z kajpru z Ligoty koło Woźnik na Górnym Śląsku. Raciborski zaznaczył, że kopalne wątrobowce są w ogóle bardzo rzadkie, a z tak starej formacji nie były jeszcze podawane. Nazwał okaz *Palaeohepatica roemeri* na cześć odkrywcy stanowiska tej rośliny geologa F. Roemera. W sprawozdaniu tym brak jednak opisu taksonu.

W latach 70 doc. dr M. Reymanówna odnalazła w Muzeum Wrocławskim okaz *Palaeohepatica roemeri*, ale do bieżącego roku nie było wiadomo czy i gdzie Raciborski opublikował opis tego kopalnego gatunku. Opis ten znalazłam w 1983 roku w czasopiśmie Kosmos [5]. Na stronach 6 i 7 w rozdziale pod tytułem „Najstarszy znany wątrobowiec” Raciborski pisze, że w czasie pobytu w Muzeum Geologicznym we Wrocławiu w roku 1892 zwrócił uwagę na okazy podpisane własnoręcznie przez Roemera jako paproć: *Thaumatopteris Münsteri*  $\beta$  *longissima* Goep. Pełny tekst etykiety okazu brzmi: „*Thaumatopteris Münsteri*  $\beta$  *longissima* Goep. Gattungen foss. Pfl. Tab. 3., Fig. 1. Ellguth bei Woischnik. Keuper. Bei Roemer. Ob. Schl. p. 182 nicht aufgeführt, weil damals noch nicht beobachtet. F. R. 1869”.

Raciborski wyraża pogląd, że okaz ten przedstawia nie paproć, lecz kopalny wątrobowiec bardzo zbliżony do opisanego przez niego kopalnego gatunku *Palaeohepatica rostafinskii* [3, 6]. Ten ostatni takson datowany jest przez Raciborskiego jako pochodzący z jury, a został on znaleziony w glinkach projeckich z okolic Krakowa. Analizując okazy wrocławskie Raciborski wyraża pogląd, że skała wapienna, w której okazy te zachowały się, nie pochodzi z kajpru lecz z młodszej mezofitycznej formacji, a mianowicie z piętka retyckiego. Nie zmienia to jednak faktu, że wątrobowiec ten był najstarszym ze znanych w tym okresie. Warto dodać, że obecnie za najstarszego przedstawiciela wątrobowców uważa się górnodewoński takson *Pallavicinities* (= *Hepaticites*) ze stanu New York [7].

W omawianej pracy Raciborskiego [5] znajduje się na str. 7 dokładny opis rośliny zredagowany w języku polskim. Ten fakt przypuszczalnie jest przyczyną, dla której nie jest on szerzej znany i nie jest cytowany w literaturze paleobotanicznej. Między innymi w dziele Boureau [1] brak jest wzmianki o *Palaeohepatica roemeri*, chociaż wymieniona jest wcześniej opisana przez Raciborskiego [3, 6] *Palaeohepatica rostafinskii*.

Zdaniem taksonomów (dr T. Tacik — informacja ustna) zgodnie z zasadami nomenklatury botanicznej opublikowana w pracy Raciborskiego [5] nazwa taksonu *Palaeohepatica roemeri* jest ważna i dzisiaj. Tekst odnalezionego w 1983 roku opisu brzmi następująco:

„Jeden z okazów tego wapienia jest cały wypełniony dychotomicznie rozwidłomemi, znakomicie zachowanemi plechami wątrobowca, bardzo podobnego do żyjącej obecnie *Marchantia nepalensis* Lindl. Plecha jest dokładnie równowąska, 4,5—5 mm szeroka, bilateralnie zbudowana, o brzegach lekko zagiętych, o znacznem podłużnem zgrubieniu w środku plechy, czyli tzw. nerwie. Plecha rozwidła się bardzo gęsto, pod kątem 82—90°, jej odnogi są zaledwo 11—14 mm długie. O nerwach drugorzędnych nie ma mowy, pewne ślady na nerwie środkowym zdradzają istnienie rhizoidów. Bardzo podobnie wygląda skamieniała *Marchantia polymorpha* L., jaką zbierałem w aluwialnych trawertynach doliny Dubia pod Krzeszowicami. Gatunek, obecnie opisany, jest najstarszym ze znanych wątrobowców, bo tryasowym. Nazywam go *Palaeohepatica Roemeri* nov. sp.”

#### LITERATURA

- [1] Boureau E. 1967. *Traité de Paléobotanique*. T. 2. *Bryophyta, Psilophyta, Lycophyta*. pp. 32. Paris. Masson et Cie.
- [2] Lilpop J. 1957. *Roślinność Polski w epokach minionych*. pp. 113. Warszawa. Wydawnictwa Geologiczne.
- [3] Raciborski M. 1889. O obecnym stanie mych badań flory kopalnej ogniotrwących gliniek krakowskich. *Spraw. Kom. Fizj. AU*. T. 23: 1—12.
- [4] Raciborski M. 1892a. Ein fossiles Lebermoos aus der Keuperformation. *Jahresb. Schles. Ges. f. vaterl. Kultur*. Breslau.

- [5] Raciborski M. 1892b. Zapiski paleobotaniczne. Kosmos. T. 17. Z. 11—12: 526—533.
- [6] Raciborski M. 1894. Flora kopalna ogniotrwałych gliniek krakowskich. Cz. I. Rodniowce (*Archaeogoniatae*). Pamiętnik AU w Krakowie. Wydz. Matem.-Przyr. T. 18: 143—243.
- [7] Taylor T. N. 1981. Paleobotany. pp. 72. New York. McGraw-Hill.

Mgr Elżbieta Wcisło-Luraniec  
Zakład Paleobotaniki  
Instytut Botaniki PAN  
ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków